

MONUMENTA AERE PERENNIORA

KONRAD TADAJCZYK

Uniwersytet Łódzki

EPISTULA HADRIANI 'AD PERGAMENOS'

Cesarz Hadrian wśród nawału obowiązków znalazł czas, aby odpowiadać na prywatne listy i pisemne gratulacje z powodu objęcia przezeń tronu, wysłane przez władze municypalne od różnych miast greckich. Adresatem jednego z nich, dość nietypowym, jest stowarzyszenie młodych mężczyzn *Neoi* w Pergamonie. Zwykle listy cesarskie były adresowane do urzędników, rad miast, mieszkańców danego miasta, *Neoi* byli to młodzi mężczyźni w wieku od 19 do 30 lat, których siedziba znajdowała się w gimnazjone. W czasach rzymskich gimnazjony stały się nie tylko ośrodkiem aktywności sportowej, lecz także miejscem edukacji i formacji intelektualnej. Hadrian, znany miłośnik kultury greckiej, popierał jak żaden inny cesarz gimnazjony, tak jak inne instytucje kultury greckiej, hojnie wspomagając je podczas swojego panowania.

EPISTULA HADRIANI AD PERGAMENOS

ἀγαθῆι τύχηι. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ θεοῦ Τραϊανοῦ Παρθικοῦ υἱός, θεοῦ Νέρουα υἱόνος Τραϊανός Ἀδριανός Σεβαστός, δημαρχικῆς ἐξουσίας, συνόδοι τῶν ἐν Περγάμωι νέων χαίρειν· ἐπιγνοὺς ἐκ τε τῶν γραμμάτων καὶ διὰ τοῦ πρεσβεύτοσ Κλαυδίου Κύρου τὴν χαράν, ὅσῃς ἐφ' ἡμεῖν ὠμολογεῖτε μετελιθέναι, ἡγούμην σημεῖα ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὰ τοιαῦτα εἶναι. εὐτυχεῖτε. πρὸ γ ἰδῶν Νοεμβρίων ἀπὸ Ἰουλιοπόλεωσ. (vacat) Κλαύδιος Κῦρος ἀπέδωκα τοῖς περὶ Οὐλπιον Ἀσκληπιάδην γραμματεῦσι τῶν νέων. (vacat) ἐπὶ γραμματέων Μάρκου Οὐλπίου Ἀσκληπιάδου Λουπιανοῦ, Φλαοῦιου Σεκούνδου, Ἄλυοσ τοῦ Ἄλυοσ Κελεριανοῦ.

Niech los wam sprzyja! Imperator Cezar, syn boskiego Trajana Partyskiego, wnuk boskiego Nerwy, Trajan Hadrian August, mający władzę trybuna ludowego, pozdrawia stowarzyszenie młodych mężczyzn w Pergamonie. Dowiedziałem się z [waszego] listu i przez posła Klaudiusza Cyrusa o radości, którą otwarcie wyrażacie w związku z moją sukcesją. Uważam, że takie uczucia są wyznacznikiem dobrego człowieka. Żegnajcie.

Trzeciego dnia przed Idami listopadowymi z Juliopolis. Kludiusz Cyrus dostarczył Ulpiusowi Asklepiadesowi sekretarzowi młodych mężczyzn w obecności kancelistów Marka Ulpiusa Asklepiadesa Lupianusa, Flawiusza Sekundusa, Halysa Celerianusa syna Halysa.

KOMENTARZ

Niezwłocznie po objęciu władzy Hadrian zaczął otrzymywać listy gratulacyjne od niektórych miast greckich. Żaden z nich nie zachował się do dzisiaj. Wiadomo jednak, że takie istniały, skoro cesarz na nie systematycznie odpowiadał. Zachowała się odpowiedź Hadriana na listy gratulacyjne:

– z Hierapolis (Epistula Hadriani ad Hierapolitaneos): [Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, θεοῦ Τραϊανοῦ] ἢ Παρθικοῦ [υἱός, θεοῦ Νέρουα] [υἱόνος, Τραϊανός Ἀδριανός Σε]βαστός, δημαρχικῆς [ἐξουσίας] [Ἱεραπολειτῶ]

γ τοῖς ἄρχουσ[ι] καὶ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ [χαίρειν]·[τὴν ?τῶν προγ] ὄγων ἐζηλώσ[ατ]ε πρὸς θεοὺς εὐσέβειάν [τε καὶ] [. . . .]·ν διὰ τῶν ἐψηφισμένων ἐπιδείκνυσθε προσθέ[ντες τὸ] [καὶ] ἐπὶ τῷ περιήκειν εἰς ἐμὲ τὴν πατρώαν ἀρχὴν ἐξαιρέ[τους] [εὐ]χὰς τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς προσαγειοκχέναι· τὰ μὲν οὖν [το]σαῦτα ἐγένετό μοι προσηνῆ, τὸν δὲ πεμφθέντα ὑφ' ὑμῶν [χ]ρυσοῦν στέφανον, ἀρκεσθεὶς τῇ τιμῇ, ἀνέπεμψα ὑμῖν· ὅσα δὲ [δί]καια τοῖς τε πατρίοις ὑμῶν θεοῖς ὑπὸ βασιλέων καὶ αὐτοκ[ρατό] [ρ]ων καὶ τῆς συνκλήτου, ἐπικυρωθέντα δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ θ[εοῦ πατρός] [μο]υ, περὶ τῆς ἀσυλίας ἐδόθη, ταῦτα καὶ [ἐγὼ βεβαιῶ]·[διελέ]γησαν Ἰούλιος Μύνδιος φιλο[σέβαστος? ----- --]·εὐτυχεῖτε· πρὸ δ' [- -----, ἀπὸ -----].

Imperator Cezar, syn boskiego Trajana Partyjskiego, wnuk boskiego Nerwy, Trajan Hadrian August, mający władzę trybuna ludowego, pozdrawia urzędników, członków rady miejskiej i lud Hierapolitańczyków. Cześć przodków wobec bogów naśladowaliście i wykazujecie przez wydane uchwały, a ponadto przez specjalne modlitwy i ofiary złożone bogom, kiedy odziedziczyłem władzę po ojcu; to wszystko dla mnie było miłe, złoty zaś wieniec, który przysłaliście mi, odesłałem wam, gdyż wystarcza mi sam zaszczyt. Prawa dotyczące azylu nadane ojczystym naszym bogom przez królów, cesarzy i senat, a zatwierdzone przez mojego boskiego ojca, ja także je potwierdzam. Rozmawiali Juliusz Mundios wierny[- -] Żegnajcie.

– z Astypalaji (Epistula Hadriani Astypalaensibus): Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ θεοῦ Τραϊανοῦ [Παρθικοῦ] υἱός, θεοῦ Νέρουα υἱωνός, Τραιανός [Ἀδριανός] Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημ[αρχικῆς] [ἐξ]ουσίας, ὑπατος τὸ β' Ἀστυπαλ[αιέων τοῖς] [ἄρχο]υσι καὶ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ χαίρειν. [καὶ πα]ρὰ τοῦ πρεσβευτοῦ ὑμῶν Πε[τρωνίου τοῦ] [Ἑρακῶ]ντος καὶ ἐκ τοῦ ψηφισμα[τος ὑμῶν] [ἔμαθον] ὅπως ἤσθητε διαδεξαμέν[ου ἐμοῦ] [τὴν πατ]ρώαν ἀρχὴν, ἐπαινέσας δ[ὲ ὑμᾶς] | [καὶ πεπο]ιθῶς(?) {γεγη}θῶς?) τὴν ἐλευθερίαν ὑ[μῶν -] | – .

Imperator Cezar, syn boskiego Trajana Partyjskiego, wnuk boskiego Nerwy, Trajan Hadrian August, kapłan najwyższy mający władzę trybuna ludowego, konsul po raz drugi pozdrawia urzędników, członków rady miejskiej, lud Astypalaji. Przez waszego posła Petroniusza Herakona i z waszej uchwały dowiedziałem się, że ucieszyliście się,

iz ja odziedziczyłem władzę ojcowską, Chwałę was i ciesząc się waszą wolnością... .

– z Delf (Epistula Hadriani ad Delfos): [A]ὐτοκράτ[ωρ Καῖσαρ] θεοῦ Τραϊανοῦ [Παρθικοῦ] υἱ[ός, θεοῦ Νέρουα υἱωνός, Τραια]νός Ἀδ[ριανός Σε]βαστός, ἀρχιερεὺς μέγισ[τος, δημ[αρχικῆς] [ἐξ]ουσίας, τὸ β'ῦπα]τος τὸ [β' Δελφῶν] τῆ πόλει χαίρειν. [Ἦσθην, ἐντυχῶν τοῖς περὶ τῆς πό]λεως γράμμασι τοῖς παρ' ὑμῶν ἐπεσταλμέν[οις, ὅτι μὲν-----] [-----, ὅτι] δὲ ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ εὐγέν[εια τῆς πόλεως εὐγνστοί μοι εἰ] [σὶν ἐκ παλαιοῦ], οὐχ ἦκι[στ]α δὲ ὅτι φανεράν ἀπεδειξασθε τὴν πρὸς ἐμὲ προθυ[μίαν ὑμῶν, συνηδόμενοι μὲν ἐπὶ τῷ διαδέξ[αθαί με τὴν πατρῶαν ἀρχήν, τὸν] δὲ θεὸν δ[οῦναί μοι τὰ] ἀγαθ[ὰ] παρακαλοῦντε[ς δι' ἃ τῆς ὑμετέρας πόλεως τὴν] τε ἐλευθ[ερίαν καὶ τὴν αὐ]τονομίαν καὶ τὰ[ς παρὰ τῶν πρὸ ἐμοῦ αὐτοκρατόρων] δωρεὰς β[εβαιῶ καθάπερ αὐ]τὰ καὶ ὑπὸ τοῦ πατρός μου θεοῦ Τραϊανοῦ ἐτηρήθη. Ἦν ὁ] πρεσβευτῆς Ἰούλιος Ἀντιγένης Εὐτυχεῖτε [A]ὐτοκράτ[ωρ Καῖσαρ] θεοῦ Τραϊανοῦ [Παρθικοῦ] υἱ[ός, θεοῦ Νέρουα υἱωνός, Τραια]νός Ἀδ[ριανός Σε]βαστός, ἀρχιερεὺς μέγισ[τος, δημ[αρχικῆς] [ἐξ]ουσίας, τὸ β'ῦπα]τος τὸ [β' Δελφῶν] τῆ πόλει χαίρειν. [Ἦσθην, ἐντυχῶν τοῖς περὶ τῆς πό]λεως γράμμασι τοῖς παρ' ὑμῶν ἐπεσταλμέν[οις, ὅτι μὲν-----] [-----, ὅτι] δὲ ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ εὐγέν[εια τῆς πόλεως εὐγνστοί μοι εἰ] [σὶν ἐκ παλαιοῦ], οὐχ ἦκι[στ]α δὲ ὅτι φανεράν ἀπεδειξασθε τὴν πρὸς ἐμὲ προθυ[μίαν ὑμῶν, συνηδόμενοι μὲν ἐπὶ τῷ διαδέξ[αθαί με τὴν πατρῶαν ἀρχήν, τὸν] δὲ θεὸν δ[οῦναί μοι τὰ] ἀγαθ[ὰ] παρακαλοῦντε[ς δι' ἃ τῆς ὑμετέρας πόλεως τὴν] τε ἐλευθ[ερίαν καὶ τὴν αὐ]τονομίαν καὶ τὰ[ς παρὰ τῶν πρὸ ἐμοῦ αὐτοκρατόρων] δωρεὰς β[εβαιῶ καθάπερ αὐ]τὰ καὶ ὑπὸ τοῦ πατρός μου θεοῦ Τραϊανοῦ ἐτηρήθη. Ἦν ὁ] πρεσβευτῆς Ἰούλιος Ἀντιγένης Εὐτυχεῖτε.

Imperator Cezar, syn boskiego Trajana Partyjskiego, wnuk boskiego Nerwy, Trajan Hadrian August, kapłan najwyższy, najwyższy mający władzę trybuna ludowego, konsul po raz drugi pozdrawia miasto Delfy. Ucieszyłem się, kiedy przeczytałem od was wysłany list o mieście, dlatego że starożytność i szlachetne pochodzenie miasta są mi dobrze znane od dawna, nade wszystko, że jawnie wyraziliście waszą życzliwość do mnie, ciesząc się wspólnie z tego, że odziedziczyłem władzę ojcowską, wzywając boga [Apollona], aby dał mi dobra: dlatego potwierdzam

wolność i autonomię waszego miasta, tak jak zostają zachowane przywileje od cesarzy panujących przede mną i od mojego ojca boskiego Trajana. Przybył poseł Juliusz Antigenes.

Hadrian objął władzę 11 sierpnia 117 r. po Chr. w nie do końca wyjaśnionych okolicznościach dotyczących jego adopcji przez cesarza Trajana. Dziś nie można rozstrzygnąć, czy rzeczywiście został adoptowany przez poprzedniego cesarza, czy też Plotyna, żona Trajana, której Hadrian był krewnym i ulubieńcem, spreparowała list adopcyjny. Odpowiedź na te wątpliwości nie jest istotna. Jako legat w Syrii i głównodowodzący armią na Wschodzie był najważniejszym kandydatem, najbardziej predestynowanym do objęcia władzy. Nowy cesarz stanął przed wielkim wyzwaniem. Jeszcze w ostatnich miesiącach panowania Trajana wybuchło powstanie Żydów w trzech prowincjach: Cyranejce, Egipcie i na Cyprze, rewolta w nowo powstałych prowincjach na Wschodzie, a w Dacji – wojna. Po śmierci Trajana barbarzyńcy zaatakowali granice państwa w Brytanii, prowincjach naddunajskich, a z kolei Maurowie przekroczyli granice Cesarstwa Rzymskiego w Afryce. W tej złożonej sytuacji nowy władca nie mógł udać się prosto do Rzymu i z konieczności pozostał na Wschodzie. Uporządkowanie sytuacji w państwie zajęło mu kilka miesięcy. Hadrianowi po wycofaniu się z Mezopotamii udało się stłumić powstanie żydowskie i opanować sytuację na granicach.

List Hadriana jest pomocny przy datowaniu drogi powrotnej cesarza z Antiochii do Rzymu. Wiadomo, że przebywał w Ankyrze parę dni, a następnie udał się do Nicei.

List Hadriana jest datowany na 11 listopada 117 r. po Chr. Hadrian wysłał go z Juliopolis, miasta położonego na szlaku handlowym z Ancyry do Nicei. Juliopolis jest znane z listu Pliniusza Młodszeo (Plin., *Ep.* 77), podówczas namiestnika Bitynii, do cesarza Trajana. Z listu dowiadujemy się, że odbywał się tam duży ruch tranzytowy i ówczesny namiestnik prosił cesarza o pozwolenie umieszczenia siedziby centuriona w Juliopolis. Trajan tej prośbie odmówił. Juliopolis było miastem granicznym między prowincjami Galacją i Bitynią. Znajdowały się w nim składy towarów importowanych, które następnie wysyłano w głąb prowincji.